Convorbiri**C**orespondență**P**ortrete

Radu Paraschivescu (n. 1960), absolvent al Facultății de Limbi și Literaturi Străine din București, este scriitor, traducător și editor. În paralel, publică în presa generalistă, culturală și sportivă. A scris unsprezece cărți (*Fluturele negru*, *Cu inima smulsă din piept*, *Bazar bizar*, *Balul fantomelor*, *Ghidul nesimțitului* etc.) și a tradus aproape 70 din autori englezi, americani, francezi și canadieni: John Steinbeck, Julian Barnes, Jonathan Coe, William Burroughs, William Golding, Kazuo Ishiguro, David Lodge, Salman Rushdie, Virginia Woolf, François Mauriac etc. La Humanitas coordonează colecția de carte comică „Râsul lumii". Participă la emisiuni de radio și de televiziune pe teme literare sau sportive. Este deținătorul Premiului Ioan Chirilă pentru cea mai bună carte de sport a anului 2005 (*Fanionul roșu*, Humanitas, 2005).

Antoaneta Ralian (n. 1924), absolventă a Facultății de Litere din București, este cel mai productiv și apreciat traducător din engleză pe care l-a dat România. A fost redactor de carte la Editura Univers. A semnat peste 120 de traduceri (preponderent romane, dar și piese de teatru) din autori prestigioși: D.H. Lawrence, Thomas Hardy, Henry James, Virginia Woolf, J.D. Salinger, Lawrence Durrell, Salman Rushdie, Tennessee Williams, Raymond Federman, Russell Banks, Saul Bellow, Iris Murdoch etc. Este o prezență vie în presa culturală, unde acordă interviuri fermecătoare. Contribuie la volume colective în care își descrie trăiri, experiențe și întâlniri marcante (*Cartea cu bunici*, *Prima mea călătorie în străinătate*, *Prima mea țigară* etc.). Primește premii și diplome de excelență din partea Uniunii Scriitorilor din România, a Asociației Scriitorilor din București, a revistei *Observator cultural* sau a Departamentului de Stat al SUA. La Târgul Internațional de Carte Gaudeamus din 2010 se înființează Premiul special pentru traduceri care îi poartă numele.

Radu Paraschivescu

Toamna decanei

Convorbiri cu Antoaneta Ralian

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Lidia Bodea
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Patricia Rădulescu, Elena Dornescu, Ioana Vîlcu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la C.N.I. Coresi S.A.

© HUMANITAS, 2011

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PARASCHIVESCU, RADU
Toamna decanei: convorbiri cu Antoaneta Ralian /
Radu Paraschivescu. – Bucureşti: Humanitas, 2011
ISBN 978-973-50-3231-9
821.131.1-7=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

„Numai profesor de joacă n-am avut“

RADU PARASCHIVESCU *Profit, iată, şi eu de faptul că încă sunteți pe lume, şarmantă doamnă Ralian. Încep aşa fiindcă, într-un interviu luat cu doi-trei ani în urmă de un tânăr jurnalist şi blogger, Constantin Pişlea, v-ați exprimat dumneavoastră înşivă bănuiala că motivul pentru care sunteți atât de căutată este vârsta la care ați ajuns, statutul de trufanda geriatrică. Permiteți-mi să vă spun bun-venit în clubul autoironicilor – un club încă destul de slab populat, din păcate.*

ANTOANETA RALIAN Ei da, simpaticule domn Paraschivescu, sunt încă pe lume şi aş vrea să fiu cât mai mult. Iubesc viața, cu toate urâțeniile şi capriciile ei de femeie a dracului, de țață arțăgoasă, cu mâinile în şold. Cred, într-adevăr, că sunt căutată ca marfă bună de interviu pentru vârsta mea. Cred că oamenii care îmi tot solicită interviuri îşi spun: „Asta n-o mai duce mult, hai să avem materialul pregătit, că prinde bine.“ M-ar bucura să ştiu că mă caută pentru inteligența mea, pentru umorul meu – autoironic, cum îl definiți dumneavoastră – sau pentru ideile mele interesante, dar am depăşit de mult faza autoamăgirilor. Îmi place grozav

expresia dumneavoastră, „trufanda geriatrică“. Bine că mi se mai poate ataşa noţiunea de trufanda, fie ea şi o trufanda râncezită. La fiecare carte nouă în a cărei traducere mă lansez, partea morbidă din mine, partea urâcioasă, îmi spune: „O să apară postum, cu numele tău în chenar.“ Până acum, slavă Domnului, încă nu mi-a apărut nimic postum. Şi să sperăm că n-o să apară nici de data asta.

R.P. *Tocmai am bătut în lemn. O să încerc să nu cad în capcana altor interlocutori, deşi nu jur c-o să reuşesc. Asta deşi mi-am făcut temele şi cam ştiu ce trebuie să evit. Aţi enumerat chiar dumneavoastră mai demult viciile de adresare şi de atitudine ale celor care v-au luat interviuri: reverenţă exagerată, panegirice anticipate, exerciţii de discursuri funerare* avant la lettre *şi aşa mai departe. Prin urmare, declar că am venit să stăm de vorbă, fără să vă împachetez în elogii uleioase. Nu mă pricep la îmbălsămări. Martori îmi sunt cafeaua, fisticul şi paharul de Cinzano cu care m-aţi aşteptat.*

A.R. Vă mulţumesc că m-aţi scutit de elogii convenţionale, clişeizate. Îmi plac elogiile – cui nu-i plac? Şi mă ung pe inimă, chiar dacă ştiu eu ce ştiu despre mine. Dar nu-mi plac elogiile stereotipe, cu iz de *nil nisi bene*, de protocol de interviu. Aşa cum mă enervează, şi în recenzii, expedierea muncii mele în două cuvinte: „admirabila traducere“, „excelenta traducere“, „excepţionala traducere“ – ei, „excepţională“ să zicem că mai

merge. Aş prefera să mi se-arate şi unele slăbiciuni inerente excelentei traduceri.

R.P. *Bun. Vă invit acum să ne concentrăm asupra omului Antoaneta Ralian, care stă de fapt în miezul acestei cărți de dialoguri. Spuneți-mi, vă rog, ce-au însemnat naşterea şi creşterea într-o familie burgheză din anii 1930 şi 1940? Care erau rigorile unei asemenea existențe?*

A.R. Naşterea şi creşterea într-o familie burgheză au însemnat în primul rând cei şapte ani de-acasă, pe care îi port în mine şi acum, la optzeci şi şapte de ani. Au însemnat o copilărie într-o familie înstărită, care-mi satisfăcea toate mofturile. Au însemnat servitoarea care le-aducea dimineața părinților mei cafelele aromate şi mie pachețelul cu ciocolată Langues de Chat. Au însemnat o exagerată, chiar asfixiantă dragoste părintească. (Am arătat de multe ori, în diverse interviuri, că am venit pe lume ca substitut al unui frate mort la şaisprezece ani.) Au însemnat o casă în care se citea şi se asculta multă muzică, şi se jucau regulat cărți, pocher şi rummy pe sume simbolice. Au însemnat linişte – cel puțin în existența mea – şi bunăstare. Rigorile nu le-aş putea generaliza. Cred că au fost mai mult personale. Mă tem că trebuie să repet, inevitabil, lucruri pe care le-am mai spus.

R.P. *Nimic nou sub soare, nici măcar când plouă.*

A.R. Chiar aşa. Am avut o mamă care şi-a făcut educația la un pension german şi care voia să facă din mine

o domnişoară de salon, care vorbeşte limbi străine, cântă romanțe la pian, pictează peisaje edulcorate şi brodează la gherghef. De aceea, de mic copil am avut profesori de engleză, franceză şi germană, o profesoară exasperantă de pian şi un profesor de dans, ca să mă mişc grațios. În afară de limbile străine, nimic nu s-a lipit de mine. Eram un antitalent desăvârşit. Numai un profesor de joacă, de comunicare cu alți copii n-am avut. Mă jucam întotdeauna de una singură, aşa că am ajuns la un fel de onanie spirituală, să-i spunem.

R.P. *A existat totuşi, în acest şotron comportamental, o rigoare supremă?*

A.R. Cum să nu. Rigoarea supremă era respectul față de părinți. În viața mea nu le-am răspuns obraznic, niciodată nu i-am contrazis. Astăzi rămân uneori siderată când aud cum vorbesc unii copii – fiice sau fii – cu părinții lor.

R.P. *Ați fost, doamnă Ralian, fată de bancher şi nepoată de industriaş. Totuşi, după ani şi ani, ați ajuns la Ministerul Culturii, într-un post important. Cine a produs această răsucire de carieră şi, în fond, de viață? În mod normal, un asemenea dosar ar fi fost cea mai sonoră tinichea de coadă.*

A.R. Am fost fată de director de bancă, de director de filială a Băncii Comerciale – deci nu bancher, ci salariat. Şi nepoată de mic fabricant, cu şaisprezece muncitori. Cădeți, domnule Paraschivescu, în ideea

eronată a celor de la Cadre, care mi-au hăituit şi mi-au otrăvit toată tinereţea.

R.P. *Am folosit cu bună ştiinţă formula cadriştilor – poate că trebuia să pun mai apăsat ghilimelele. Îmi cer iertare.*

A.R. *Passons.* Ţin minte însă că, ori de câte ori treceam prin faţa biroului de Cadre, tremura inima-n mine. Tovarăşul director de la Cadre avea un nume predestinat, se numea Şfichi. Am scris în volumul antologic *Primul meu job*, apărut la Editura Art, cum am ajuns în Ministerul Culturii, întâi la Departamentul de Epurare a Bibliotecilor şi apoi la Direcţia Generală a Editurilor şi Difuzării Cărţii. Pe post de redactor, nu pe un post foarte important. Nu-mi place să repet lucruri scrise, deşi, la drept vorbind, tot ceea ce spunem s-a mai spus. Aşa că mă autoplagiez. Visul meu era să ajung profesoară de franceză sau engleză – profesoară la liceu. Imediat după război, am plecat la Bucureşti, la studii. Când am stat la Roman, am avut un vecin, proprietarul unei papetării, care se numea Avram Iancu. Acesta avea şase copii, iar unul dintre fii era coleg de liceu cu fratele meu – fratele care supravieţuise şi care era cu paisprezece ani mai mare decât mine. Venea la noi în casă, aşa că m-a cunoscut de mic copil, când habar nu aveam că existau pe lume ilegalişti, comunişti şi alţi „işti". După război, o invizibilă mână kafkiană l-a metamorfozat pe fiul domnului Avram Iancu din Roman în Mihai Florescu, ministrul Învăţământului şi Culturii. Într-o zi de 24 ianuarie, când jucam *Hora*

Unirii împreună cu alți studenți, obligați să participăm cu entuziasm spontan la paradă, domnul ministru Florescu, aşezat undeva la tribuna oficială, m-a recunoscut. Nu mă mai văzuse de câțiva ani.

R.P. *Avea ochi buni, domnul ministru.*

A.R. Ochi de vultur de pradă. M-a chemat la minister, mi-a explicat că remaniază toate cadrele din cultură considerate antonesciene, antisovietice, anticomuniste, subversive etc., şi că are nevoie de „sânge proaspăt". Expresia îi aparține şi e de neuitat pentru mine. Cum cadrele culturale de stânga nu prea abundau, ministrul a avut inițiativa să angajeze studenți şefi de promoție. Mă cunoştea, ştia că proveneam dintr-o familie onestă, era prieten cu fratele meu, şi iată-mă angajată pe post de sânge proaspăt şi repartizată, deoarece cunoşteam limbi străine şi literatură străină, la cea mai odioasă muncă: epurarea bibliotecilor.

R.P. *Unde i-ați avut directori pe Al. I. Ştefănescu, soțul Ninei Cassian, şi pe Alexandru Jar, dacă nu greşesc.*

A.R. Văd că v-ați făcut temele. Nu, nu greşiți. Iar după o vreme am fost transferată la Direcția Generală a Editurilor. În orice caz, tinicheaua de coadă mi s-a legat mult mai târziu, după înlocuirea lui Mihai Florescu.

R.P. *Considerați că v-ați născut sub o stea norocoasă sau nefastă? E stupidă şi comună întrebarea, dar insist cu*

nesăbuință: ați fi preferat să vă naşteți altcândva? Sau în altă țară?

A.R. Nu cred în stele şi nu cred în zodiac, deşi îmi citesc zilnic horoscopul, ca să mă amuz de cât de fals e. Dar nu mă pot împiedica să mă bucur când horoscopul îmi prevesteşte lucruri bune.

R.P. *Ştiți cum se spune, horoscopul scuză mijloacele.*

A.R. Scuză, adeseori, prostia. Dar să ştiți că în fiecare om, chiar şi în cel mai rațional dintre noi, zace o doză de superstiție. Ca tot omul, am avut la rândul meu perioade faste şi perioade nefaste. Răul se compensează cu binele, şi viceversa. Pe undeva, se stabileşte un echilibru mai mult sau mai puțin precar. Am scris odată, într-un material apărut în *Dilema veche*, ceva care-mi place – iarăşi mă autocitez –: „Cele rele să se spele, cele bune să se-adune. Numai că cele rele nu sunt lavabile, iar cele bune nu sunt adunabile.“ Mi-ar fi plăcut să mă nasc... Întrebarea asta pe care mi-ați pus-o acum e cu bătaie dublă sau triplă. Mi-ar fi plăcut să mă nasc în altă epocă, pe vremea lui Proust sau în saloane rococo – ştiu, sunt o incorigibilă romanțioasă bătrână. Deşi sunt convinsă că, pe sub peruci, fracuri şi crinoline, oamenii erau aceiaşi: duplicitari, ipocriți, viciați. Cred, după cum vedeți, în universalul şi eternul uman. Şi-apoi, dac-aş fi trăit atunci, n-aş mai trăi astăzi. Or, fie pâinea cât de rea, tot mai bine-n era ta. E mai bine să fii decât să nu fii, grăit-a Gâgă, hamletianul.

Cuprins

Argument 5

„Numai profesor de joacă n-am avut“ 11

„Puritanismul e ghiuleaua legată de piciorul omenescului“ 25

„Elena Ceauşescu nu suporta femeile tinere şi frumoase“ 41

„Un ofițer hitlerist l-a salvat pe tata de la moarte“ 53

„Îmi imaginam că aş fi una dintre doamnele de Guermantes“ 73

„Dacă mama lui Lenin şi-ar fi făcut raclaj...“ 83

„Marius Ralian a crezut că eram două“ 97

„N-aş putea trăi în America. În Anglia, în schimb, da“ 111

„Un an întreg am studiat numai Shakespeare“ 121

„Chelnerii de la Capşa erau mult mai domni decât clienții de astăzi“ 133

„Pisicile îmi plac mai mult în literatură“ 145

„Talentul ți se aşază pur şi simplu pe cap“ 153

„Mi s-a spus că sunteți cumnata dumneavoastră“ 165

Interviu cu Saul Bellow.
„Sunt un observator şi un istoric“ (1975). 185

Interviu cu Iris Murdoch.
„Cu cât romancierul este mai bun, cu atât
mai profundă e gândirea sa morală“(1978) 193

Interviu cu Amos Oz.
„Cred că există o similitudine între un romancier
şi un agent secret“ (2004). 199

Antoaneta Ralian aşa cum o văd alții. 219

Cronologia cărților traduse 231

Cronologia pieselor de teatru traduse 237

Premii şi distincții 239

Fotografii din arhiva personală,
cu explicațiile Antoanetei Ralian